

วิเคราะห์แนวคิดตะวันออกและตะวันตก ในเรื่องเหตุผลของการปฏิบัติตนเพื่อดำเนินชีวิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ธรรมมา

จุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการวิเคราะห์

ในการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสาร 2 เรื่อง คือ เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับจุดหมายชีวิต อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม (ดังที่ได้นำเสนอประกอบการศึกษาวิเคราะห์ในการเขียนบทความนี้) มีจุดมุ่งหมายสำคัญดังนี้

1. เพื่อสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ที่สามารถจะหาได้จากเอกสารดังกล่าว
2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิด ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชิงเหตุผล ที่มีปรากฏในพฤติกรรมของมนุษย์
3. เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลอันเป็นพื้นฐานของการแสดงพฤติกรรม
4. เพื่อค้นหาส่วนร่วมกัน และส่วนต่างกัน ระหว่าง แนวคิดที่มีอยู่ในเอกสาร 2 เรื่องดังกล่าว หรือระหว่างแนวคิดตะวันออกกับแนวคิดตะวันตก

แนวคิดตะวันออกเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาหรือแนวคิดตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ บางครั้งก็เรียกว่า แนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติของชาวพุทธ ส่วนแนวคิดตะวันตกเป็นแนวคิดที่โคลเบอร์ก นักจิตวิทยาตะวันตก เสนอไว้ในเรื่องทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งปรากฏแพร่หลายในทางวิชาการสาขาจิตวิทยา

การวิเคราะห์เอกสาร 1

แนวคิดตะวันออก หรือ ตามแนวพระพุทธศาสนา ที่นำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ ครั้งนี้ เป็นเรื่องที่พระธรรมปิฎกได้กล่าวถึงมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธที่กำหนดชีวิตต้องดำเนินไปจนบรรลุวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่เป็นจุดหมายชีวิต 3 ชั้น ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 ทิฐุัมมะกัตตะ จุดหมายชั้นตาเห็นหรือประโยชน์ปัจจุบัน

ก. มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืน

ข. มีเงิน มีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

ค. มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม

ง. มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ

ทั้งหมดนี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์สุขโดยธรรมทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ชั้นที่ 2 สัมปรายิกัตตะ จุดหมายชั้นเลยตาเห็น หรือประโยชน์เบื้องหน้า

ก. ความอ่อนช้อยซึ่งสุขใจ ด้วยความศรัทธา มีหลักใจ

ข. ความภาคภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การสุจริต

ค. ความอิมใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละทำประโยชน์

ง. ความแก้แค้นล้างแค้นใจ ที่มีปัญญาแก้ปัญหา นำชีวิตได้

จ. ความโล่งจิตมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีทุนประกันภพใหม่

ชั้นที่ 3 ปรมัตตะ จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง

ก. ไม่หวั่นไหวไปตามความผันผวนปรวนแปรต่างๆ

ข. ไม่ผิดหวัง เศร้า บิบบั่นจิตเพราะความยึดติดถือมั่น

ค. ปลอดภัย สงบ ผ่องใส สดชื่นเบิกบานใจตลอดเวลา

ง. เป็นอยู่ และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย

ถ้าบรรลุจุดหมายชีวิตถึงชั้นที่ 2 ขึ้นไปเรียกว่าเป็น "บัณฑิต"

จุดหมายหรือประโยชน์ 3 ชั้นนี้แยกเป็น 3 ด้าน

ด้านที่ 1 อัตตัตตะ จุดหมายเพื่อตน หรือประโยชน์ตน คือประโยชน์ 3 ชั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้บรรลุถึง

ด้านที่ 2 ปรัตตะ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ 3 ชั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือให้ผู้อื่น หรือเพื่อนมนุษย์บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเอง ขึ้นไปจนเข้าถึงตามลำดับ

ด้านที่ 3 อุกฤษฏ์ จุติธรรมร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชน หรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น ข้างต้น

จากจุดหมาย 3 ชั้น ที่แยกเป็น 3 ด้าน เมื่อพิจารณาแล้ว อาจแสดงออกมาชัดเจนด้วยภาพตาราง เพื่อประกอบกรวิเคราะห้ ดังนี้

ประโยชน์	ร่วมกัน	7	8	9
	ผู้อื่น	4	5	6
	ตนเอง	1	2	3
		ปัจจุบัน	เบื้องต้น	สูงสุด
		ชั้นจุดหมาย		

ตาราง 1 แสดงจุดหมายหรือประโยชน์ 3 ชั้น แยกเป็น 3 ด้าน
(ให้แนวทางเลือกพิจารณาได้ ทั้งจากแนวนอน แนวตั้ง และแนวทะแยง)

ตาราง 9 ช่องข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่า เมื่อจุดหมายหรือประโยชน์ 3 ชั้น และแต่ละชั้นแยกเป็น หรือประกอบด้วยประโยชน์ 3 ด้าน จะปรากฏผลออกมาให้เห็นรายละเอียด ดังนี้

ตารางช่อง 1 เป็นจุดหมายปัจจุบัน เพื่อตนเอง

ตารางช่อง 2 เป็นจุดหมายเบื้องต้น เพื่อตนเอง

ตารางช่อง 3 เป็นจุดหมายสูงสุด เพื่อตนเอง

ตารางช่อง 4 เป็นจุดหมายปัจจุบัน เพื่อผู้อื่น

ตารางช่อง 5 เป็นจุดหมายเบื้องต้น เพื่อผู้อื่น

ตารางช่อง 6 เป็นจุดหมายสูงสุด เพื่อผู้อื่น

ตารางช่อง 7 เป็นจุดหมายปัจจุบัน เพื่อทั้งสองฝ่าย

ตารางช่อง 8 เป็นจุดหมายเบื้องต้น เพื่อทั้งสองฝ่าย

ตารางช่อง 9 เป็นจุดหมายสูงสุด เพื่อทั้งสองฝ่าย

อีกนัยหนึ่ง จะเห็นได้ว่า

ตารางช่อง 1-3 เพื่อตนเองได้ก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

ตารางช่อง 4-6 เพื่อผู้อื่นได้ก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

ตารางช่อง 7-9 เพื่อทั้งสองฝ่าย คือ ตนเองและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

ข้อมูลที่ได้จากตาราง 1 ข้างต้น หากจะวินิจฉัยจากช่องตาราง ที่มีความหมายควบคู่อยู่ด้วย อาจช่วยให้เห็นระดับพัฒนาการของมนุษย์ ในส่วนที่สัมพันธ์กับขั้นของจุดหมาย และด้านของประโยชน์ โดยจำแนกออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ

ระดับ 1 ตารางช่อง 1-3 เพื่อตนเองก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

ระดับ 2 ตารางช่อง 4-6 เพื่อผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

ระดับ 3 ตารางช่อง 7-9 เพื่อทั้งสองฝ่าย คือ ตนเองและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ชั้น

(การพิจารณาที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการพิจารณาตามแนวนอน ซึ่งผู้อ่านอาจพิจารณาตามแนวตั้งหรือแนวทะแยงก็ได้ แต่ข้อสรุปอาจแตกต่างกันไป)

ในกรณีที่พัฒนาการแห่งตน หมายถึง การปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นความสามารถที่เริ่มต้นจากการกระทำเพื่อตนเอง แล้วจึงก้าวไปสู่การกระทำเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น และแผ่ขยายออกไปสู่วงกว้าง เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น หรือเพื่อส่วนรวมมากขึ้น ซึ่งหมายรวมถึงชุมชน ประเทศชาติ และโลก ระดับพัฒนาการเริ่มจากระดับ 1 และพัฒนาก้าวสู่ระดับ 2 และ 3 ตามลำดับ ระดับ 3 นี้ นับได้ว่าเป็นระดับสูงสุดในพัฒนาการของมนุษย์ โดยที่มีระดับ 1 เป็นพื้นฐานรองรับระดับ 2 และระดับ 2 เป็นพื้นฐานรองรับระดับ 3 ส่วนระดับ 3 เมื่อพัฒนาเต็มที่แล้วจะยังผลให้เกิดขึ้นกับมนุษยชาติ ดังที่ระบุไว้ในด้านที่ 3 คือ ประโยชน์สุขและความดีรวมจะบังเกิดกับชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่เกื้อกูลต่อทุกฝ่ายในชุมชนนั้นๆ

ทั้งนี้และทั้งนี้คงจะต้องถือเป็นหลักมันอันสำคัญว่า ในแต่ละระดับของพัฒนาการ โดยเฉพาะในระดับ 1 และ 2 นั้น จำเป็นต้องอาศัยการประพฤติปฏิบัติตน การดำเนินการด้วยความรู้ ตระหนักถึงจุดหมายแต่ละขั้น และประโยชน์แต่ละด้านอันควบคู่กับขั้นนั้นๆ ในแต่ละระดับของพัฒนาการ การกระทำอันเป็นสัมมาปฏิบัติ หรือการกระทำอันประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมจะนำมาซึ่งผลพวงที่จะนำพัฒนาการแห่งตน ขึ้นไปสู่ระดับที่สูงขึ้นได้มากยิ่งขึ้น หรืออาจถือหลักธรรมที่ว่า "ขโมย โวมา อุปัจจกา" คือ ไม่ปล่อยเวลาแต่ละขณะให้ผ่านไปเปล่าหรือโดยยึดคติธรรมอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรแก่ตน อาจจะเป็นอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา หรือพละ 5 อันประกอบด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นต้น

การวิเคราะห์เอกสาร 2 แนวคิดตะวันตก ที่นำมาเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์เป็นเรื่องเหตุผลทางจริยธรรมซึ่งนักจิตวิทยาตะวันตกให้ความสนใจมาก แอล โคลเบอร์ก (L. Kohlberg) เป็นนักจิตวิทยาผู้หนึ่งที่สนใจ และได้ให้ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ที่ประกอบด้วยเหตุผลของการตัดสินใจกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กได้แสดงไว้ในตาราง 2

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ชั้น 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี) ชั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)
ชั้น 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10 - 13 ปี) ชั้น 4 หลักการทำหน้าที่ทางสังคม (13 - 16 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (10 - 16 ปี)
ชั้น 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปี ขึ้นไป) ชั้น 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปี ขึ้นไป)

ตาราง 2 แสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้นซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ต่อไปนี้เป็นอธิบายระดับจริยธรรม 3 ระดับ ที่ปรากฏอยู่ในรายงานการวิจัยฉบับที่ 21 "จริยธรรมของเยาวชนคนไทย" โดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม แห่งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา 2520

แต่ละระดับของจริยธรรมมีขอบข่ายของความหมายดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 คือก่อนกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น

ในขั้นแรก คือการมุ่งที่จะหลบเลี่ยงมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับและยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางกายเหนือตน

ขั้นที่สอง คือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น (ตรงกับด้านอัตตัตถะคือเพื่อประโยชน์ตนเอง) เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกับแบบเด็ก ๆ คือ เขาทำมาฉันต้องทำไป เขาให้ฉัน ฉันก็ต้องให้เขา

ระดับที่ 2 คือระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึงการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตน หรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับ 2 นี้ ยังต้องการการควบคุมจากภายนอก แต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และมีความสามารถในการแสดงบทบาททางสังคมได้

ในขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัว(ของตัวเอง)เอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ส่วนในขั้นที่ 4 บุคคลที่มีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมของตน จึงถือว่าตนเองมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 คือระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจข้อขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาคิดไตร่ตรองโดยตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมาก่อน

ขั้นที่ 5 คือการเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงได้ของผู้อื่น (ถ้าเป็นการเกื้อกูลต่อผู้อื่นก็อาจตรงกับด้านปรีตตะคือเพื่อผู้อื่น) สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ส่วนขั้นที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด แสดงถึงการมีความรู้สากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายอันปลาย อันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หิริโอตตปปะด้วย (เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย โดยมุ่งไปสู่จุดหมายขั้นที่ 3 คือปรมัตถะ)

ข้อคิดเห็นจากการวิเคราะห์

จากเอกสารทั้งสองฉบับดังกล่าวข้างต้น และด้วยความคาดหมายไว้ว่า น่าจะเป็นการเพียงพอสำหรับการพิจารณาวิเคราะห์สำหรับการเขียนบทความนี้ จึงได้ดำเนินการและเขียนออกมา ดังที่ปรากฏข้างต้น แต่เมื่อได้ทบทวนบทวิเคราะห์นี้แล้ว ยังผลให้เกิดความเข้าใจ และความคิดตามมาอีกในหลาย ๆ ประเด็นด้วยกัน เพราะมีคำถามที่จะต้องให้ความกระจ่างอีกหลายข้อ ดังเช่น ข้อคิดเห็นต่อไปนี้

ก. เป็นการเพียงพอแล้วหรือที่จะถือว่าแนวความคิดตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ของโคลเบอร์ก เป็นการตอบคำถามเรื่องเหตุผลของพฤติกรรม หรือการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์

ข. เป็นการเพียงพอแล้วหรือที่จะถือว่าชีวิตของชาวพุทธนั้นต้องดำเนินไปให้บรรลุอัสสัถะ หรือประโยชน์ที่เป็นจุดหมายชีวิต 3 ชั้น ดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์ 3 ด้าน

ค. หากแนวความคิดตามทฤษฎีของโคลเบอร์กเป็นการตอบคำถามได้พอเพียง จะมีรายละเอียดอื่นใด ที่จะนำมาประกอบคำชี้แจงให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ง. หากแนวคิดเรื่องจุดหมายประโยชน์ 3 ชั้นที่แยกออกเป็น 3 ด้านดังกล่าว เป็นการตอบคำถามที่พอเพียง จะมีรายละเอียดอื่นใด ที่จะนำมาประกอบคำชี้แจงให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กหากจะพิจารณาในแง่การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม หรือเหตุผลของพฤติกรรม หรือการกระทำใด ๆ ที่มนุษย์เป็นฝ่ายแสดงต่อเหตุการณ์ใด ๆ อันเกิดจากการกระทำของเพื่อนมนุษย์ หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือต่อสภาพการณ์อันเนื่องมาจากปรากฏการณ์ อุดุนิยาม พิษนิยาม ธรรมนิยาม และกรรมนิยาม อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม พัฒนาการทางจริยธรรม แต่ละชั้นในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับที่ 1 ถึงระดับที่ 3 ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการตามระดับอายุดังกล่าว คือ ระดับที่ 1 เป็นระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี) ระดับที่ 2 เป็นระดับตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี) ระดับที่ 3 เป็นระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป) ซึ่งถือได้ว่าเป็นปกติวิสัยในพัฒนาการของมนุษย์จากวัยที่มีอายุน้อยไปสู่วัยที่มีอายุมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงามด้านวุฒิภาวะ อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

แต่เมื่อพิจารณาภายในกรอบของสังคมมนุษย์โดยทั่วไป การใช้เหตุผลทางจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตความเป็นอยู่ ยังมีปรากฏให้เห็นความไม่สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ

ดังกล่าวโดยเฉพาะในด้านอายุ กล่าวคือ มักจะมีความไม่สอดคล้องกัน ระหว่างแต่ละชั้นของในแต่ละระดับ ของพัฒนาการทางจริยธรรม หรือพฤติกรรมจริยธรรม กับช่วงอายุในแต่ละชั้นของในแต่ละระดับ อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในสังคมโลกโดยทั่วไป คนมีอายุมากขึ้นแต่ยังมีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับ 1 ขณะที่คนมีอายุน้อยกว่ากลับมีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับ 3 ส่วนผู้ที่มีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมในระดับ 1 หรือ 2 ก็ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเป็นผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ผู้ที่มีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมในระดับ 3 เสมอไป ทั้งนี้คงจะเป็นไปตามหลักทฤษฎีไฮด์ป๊ะ ดังที่คณะผู้วิจัยเสนอไว้ หรือเป็นไปตามหลักสถิติสัมปชัญญะของแต่ละคน และตามวิถีชีวิตของแต่ละคนด้วย

แต่คำอธิบาย และคำอธิบายที่ให้ไว้นี้ คงจะไม่เพียงพอ เพราะยังไม่สามารถขจัดปัญหาที่ค้างคาใจออกไปได้ ทั้งนี้เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ระบุว่า ชั้น 1 หลักการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ (2-7 ปี) ชั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) ชั้น 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) ชั้น 4 หลักการทำหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี) ชั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) และชั้น 6 หลักการยึดอุดมการณ์สากล (ผู้ใหญ่) นั้น ในชีวิตของชาวโลกโดยทั่วไป ยังมีมนุษย์อีกจำนวนมาก ทุกเพศทุกวัย ยังใช้เหตุผลตามหลักการเหล่านี้ปะปนกันอยู่อาจเกือบทุกหลักการ หรือหลาย ๆ หลักการรวมกัน เพื่อประกอบการกระทำการใด ๆ ที่จะให้ได้รับผลตอบแทนตามที่คาดหวัง โดยที่ตนเองไม่ถูกลงโทษ และได้รับรางวัล ได้รับความเห็นชอบ ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำหน้าที่ทางสังคม กระทำตามคำมั่นสัญญา ตามอุดมคติสากลไปพร้อม ๆ กัน การกระทำในหลักการเหล่านี้ตามลักษณะที่ว่านี้ ปัจจุบันค่อนข้างจะมีแพร่หลายมากขึ้นในสังคมของการเรียนรู้อย่างเสรี จึงมีข้อที่น่าคิด น่าอภิปรายว่า อะไรเป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของมนุษย์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่บังเกิดขึ้นกับตนเองหรือกับชุมชน หรือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ที่โคลเบอร์กให้ไว้ว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้น 6 เป็นหลักการยึดอุดมคติสากล ซึ่งอยู่ในระดับ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์นั้นเป็นขั้นสูงสุด แสดงถึงความรู้สากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดหมายนั้นปลาย อันเป็นอุดมคติยิ่งใหญ่ และนอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนา (ตามความเห็นของผู้วิจัย) ที่เรียกว่าทฤษฎีไฮด์ป๊ะด้วย ข้อนี้ น่าสนใจ และอาจจะนำมาอธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้มากกว่าข้ออื่น ๆ โดยนำหลักสถิติสัมปชัญญะ มาประกอบด้วยตามแนวพุทธศาสนา เพราะมนุษย์จะมีพัฒนาการด้านทฤษฎีไฮด์ป๊ะ และสถิติสัมปชัญญะควบคู่กันไปซึ่งจะเป็นหลักสากลที่จะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ทุกวัย

เพื่อขยายความหลักข้อนี้ให้เป็นที่ชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนขอแนะนำเรื่องสัปปริสธรรม 7 มาประกอบคำอธิบายให้ทราบว่าใครก็ตามที่รู้ 1) เหตุ 2) ผล 3) ตน 4) ประมาณ 5) กาล 6) ชุมชน และ 7) บุคคล ดีถือว่าเป็นผู้มีสถิติสัมปชัญญะ และทฤษฎีไฮด์ป๊ะควบคู่ไปด้วย ดังนั้นการตัดสินใจที่กระทำโดยรู้ตัวทั่วพร้อม และละเอียดถี่ถ้วนรอบคอบ และมีความรู้เกี่ยวกับสัปปริสธรรม 7 ดังกล่าว ย่อมเป็นการเพียงพอตามฐานะแห่งตนไม่ว่าในกรณีใด ๆ และควรพร้อมที่จะน้อมรับผลที่ตามมาสู่ตนจากการที่ได้ใช้สัปปริสธรรมในดุลยพินิจของตนเองตามหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ผลที่ตนเองได้รับมาจากการตัดสินใจโดยใช้หลักสัปปริสธรรม 7 แต่ครั้งหรือในแต่ละเหตุการณ์ ควรได้นำมาเป็นเหตุ

อันเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองต่อไปอีก ดังนั้นทุกคนไม่ว่าวัยใดจึงควรเปิดโอกาสให้ตนเองฝึกหัดใช้สัปรีธรรม 7 ในการคิดตัดสินใจกระทำกรใด ๆ ในทุกสถานการณ์ของชีวิต

ส่วนเรื่อง จุดหมาย 3 ชั้น ที่แยกออกเป็น 3 ด้าน ดังที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่เริ่มต้น แสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ตามระดับต่างๆ กัน 3 ระดับ ในด้านจุดหมายของชีวิต คือจุดหมายในขั้นประโยชน์ปัจจุบัน ขั้นประโยชน์เบื้องหน้าและขั้นประโยชน์อย่างยิ่ง อันควบคู่อยู่กับประโยชน์ที่แยกออกเป็น 3 ด้าน คือเพื่อตนเอง เพื่อผู้อื่น และเพื่อทั้งสองฝ่าย คือทั้งตนเองและผู้อื่น อันเป็นประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนและสังคม ถ้าจะแสดงถึงความสัมพันธ์กันระหว่างจุดหมาย 3 ชั้นกับประโยชน์ 3 ด้าน น่าจะเป็นไปในแนวทางต่อไปนี้

เมื่อจัดจำแนกตามระดับพัฒนาการ

ระดับ 1	จุดหมายปัจจุบันชั้นตาเห็น	↔	เพื่อตน
ระดับ 2	จุดหมายเบื้องหน้าชั้นเลยตาเห็น	↔	เพื่อผู้อื่น
ระดับ 3	จุดหมายสูงสุด	↔	เพื่อทั้งสองฝ่าย

จุดหมายสูงสุด (ปรมาตตะ) เพื่อทั้งสองฝ่าย แสดงออกถึงความลึกซึ้งและกว้างไกลในทางรู้คิดและการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ อันถือว่าเป็นสากลมากขึ้น ทั้งในด้านอุดมคติและในทางปฏิบัติ ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และต่อสังคมมนุษย์ตลอดถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่บังเกิดขึ้นในโลก

จุดหมายชั้นที่ 3 อันควบคู่กันเพื่อทั้งสองฝ่ายดังกล่าว แสดงถึงพัฒนาการสูงสุดในตัวมนุษย์ ซึ่งอาจบังเกิดขึ้น หรือพัฒนาขึ้นตามปัจจัยไม่ว่าในวัยใด คือมิได้จำกัดด้วยอายุแต่อย่างใด กล่าวคือเมื่อมีเหตุปัจจัยอันสมควรแล้ว อาจพัฒนาขึ้นได้ไม่ว่าจะในวัยเด็ก ในวัยหนุ่มสาว หรือในวัยผู้ใหญ่

โดยสรุป เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสองแนวคิดจากเอกสารอ้างอิง 2 ชิ้นดังกล่าวจะเห็นว่ามีส่วนที่ร่วมกันคือทั้งสองแนวคิดต่างก็มีพัฒนาการ 3 ระดับ และที่แตกต่างกันก็ตรงที่ แนวคิดทฤษฎีของโคลเบอร์กเป็นการเสนอพัฒนาการที่ผูกติดหรือควบคู่กับวัยหรืออายุ ส่วนพัฒนาการตามแนวพุทธจากเอกสารอ้างอิงดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่กับอายุแต่ประการใด แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่า อายุก็น่าจะมีส่วนสัมพันธ์อยู่ด้วยทั้งนี้ขึ้นกับเหตุปัจจัยเกื้อหนุน ที่อาจมีมากน้อยต่างกันไปด้วย อันเป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นราย ๆ หรือเป็นแต่ละกลุ่มในโลกมนุษย์นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉินิก. **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. 2520.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร. บริษัทธรรมสารจำกัด, พ.ศ.2545.

หมายเหตุ

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดใดๆ ก็ตาม จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งอย่างชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดนั้นๆ บทความนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสดง **ข้อคิดเห็น** อันเป็นส่วนที่ควรได้รับการพิจารณาประกอบการดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางด้านจริยธรรม จากเอกสารข้อมูลรวม 2 ฉบับ ฉบับ 1 เป็นแนวคิดตะวันออก ที่ได้มาจากหนังสือเรื่อง ธรรมเนียมชีวิต อันเป็นผลงานเขียนของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ส่วนฉบับ 2 เป็นแนวคิดตะวันตกที่เกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

จุดเน้นอันเป็นความมุ่งหมายสำคัญของการเขียนบทความเรื่องนี้ คือ **ข้อคิดเห็น** เพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าว ส่วนผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ เอกสารทั้งสองฉบับที่ใช้เป็นข้อมูล ถือได้ว่าเป็นผลพลอยได้เท่าที่สามารถวิเคราะห์ออกมาได้**ในเบื้องต้น** เพื่อให้เป็นตัวอย่างไว้ก่อน นอกจากนี้ยังมีความรู้อีกหลายๆ เรื่องในเอกสารอ้างอิง ที่ท่านผู้สนใจ**ควรได้อ่านเพิ่มเติม**

